

מעדני הפרשה

רעיונות והגיגים בפרשת השבוע מאת הר' ישראל אהרן קלצקין – פרשת כי תצא תשפ"ו

לא תתעב אדומי כי אחיך הוא

בני ר' שלמה הי"ו, מסביר מה הקשר בין העובדה שהוא אחיך, לכך שלא תתעבנו, הרי הסברא היא ההיפך, אם אח מסוגל להיות כל כך רשע עד שעושה כל המאמצים להרוג את אחיו היחיד, כמו שביקש עשו לעשות ליעקב וכל תקופת גלות אדום הם טבחו בבני ישראל, האם אין זו סיבה מספיקה לתעבו עוד יותר?

ומתוך: כי יצחק אבינו בירך את יעקב שעשו אחיו יעבדנו כמו שנאמר בפרשת תולדות אחר הברכות, שיצחק אמר לעשו: 'הן גביר שמתני לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים' 'ואת אחיך תעבוד', הוי אומר, כאשר נזכה לכך, בני עשו יעמדו וישרתו אותנו כעבדים. ואין לך אדם שרוצה שאתם מתועב יעמוד וישרת אותו, שהרי נעים יותר להעסיק עבדים ומשרתים אצילים ומכובדים.

זה מה שהתורה מציעה לנו לטובתנו, שלמרות הכל, נמשיך להסתכל עליהם באופן מכובד, למען אותם הימים שנזכה בקרוב שהם ישרתנו בכבוד.

כי אחיך הוא

מהלך נוסף אוסיף משלי, על קושיית בני.

בפר' וישלח, על הפסוק 'ותמת דבורה מינקת רבקה' כותב רש"י שגם רבקה מתה באותו פרק זמן, אלא שהכתוב העלים זאת ולא פירסם הדבר, 'שלא יקללו הבריות כרס שיצא ממנו עשו'.

לכן, נצטוינו בכל הדורות שלא לתעב את אדום, למען כבודה של רבקה אמנו, שממנה נולד אדום.

אין לנערה חטא מוות

בפרשתנו נכתב דין מאנס של נערה המאורשה, בלשון זה: 'ואם בשדה ימצא האיש את הנערה (ה) המאורשה והחזיק בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו, ולנערה (ה) לא תעשה דבר אין לנערה (ה) חטא מות, כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה, כי בשדה מצאה, צעקה הנערה (ה) המאורשה ואין מושיע לה'.

מלשון הכתוב משמע, כי אמנם אין לנערה חטא מוות, אבל חטא שאינו של מוות יש כאן.

זה יתבאר על פי דברי הגמ' במסכת ברכות 'אתתא בדברא לא שכיחא', כלומר, אין דרכה של אשה לצאת לבדה לשדה והנערה המאורשה הזו יצאה לבדה וזה גרם לה הצרה הזאת שהיא נאנסה, שהיא לא לקחה בחשבון את התוצאות ההרסניות העלולות לצאת מאותה יציאה שיצאה וזה אכן נחשב חטא, אך לא חטא מוות.

יתכן, שזה ההסבר, מדוע בכל הפסוקים הללו, בכל פעם שמוזכרת הנערה המאורסה, יש 'קרי וכתוב', התורה כותבת 'נער' וקוראים 'נערה', לרמז, כי 'נערה', לא היתה אמורה לצאת לבדה לשדה, שהרי 'אתתא בדברא

לא שכיחא', והיא שינתה מנהג הנשים להיות כמו 'נער' ויצאה לבדה לשדה וזה גרם לה המכשול.

כי תבא בכרם רעך

התורה אומרת דין מיוחד לפועל שבא לעבוד בשדה רעהו לקצור פירותיו וזה נאמר בשני הוראות:

'כי תבא בכרם רעך, ואכלת ענבים כנפשך שבעך, ואל כלך לא תתן'.

'כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילת בידך, וחרמש לא תניף על קמת רעך'

ורבינו בחיי מפרש: התורה לא התירה אלא כנגד הנפש המתאוה, כי כיון שהוא מתעסק וטורח בפירותיו אם לא היה לו אפשר לאכול בהיתר יאכל באסור, ולכך התיר כנפשך שבעך... והוא הדין בקמה, שיקטוף בידו מלילות אבל חרמש לא יניף, לקחת כמות גדולה של קמה.

דין זה אינו בענבים או בחיטים (קמה) דוקא, אלא בכל סוג של מאכל, כמו שמצינו במשנה הלכה, שמותר לפועל לאכול תוך כדי עבודתו, רק מסוג הפירות שבהם הוא עוסק: 'היה עושה בתאנים, לא יאכל בענבים' וצריך ביאור מדוע נקטה התורה דוגמאות אלו דוקא של כרם ענבים ושדה קמה?

נ"ל, כי הטעם שהתורה נקטה ענבים וקמה דוקא, שלא יורה הפועל לעצמו היתר ויאמר, הענבים מיועדים לעשות מהם יין, ולכן אטול עמי לביתי אשכול ענבים לעשות לעצמי יין, מה שאיני יכול לעשות כאן בשדה, וכן הקמה נועדה לעשות מהם לחם וזה אי אפשר כאן בשדה ולכן אטול לביתי לאפות, לכן ציוותה תורה שגם בכרם ובקמה לא יטול לביתו, רק יאכל בשדה.

כרם רעך – קמת רעך

ראיתי ב'רזא יקירא' להגה"ח רבי יצחק משה ערלנגער שליט"א, כי התורה נקטה בפסוקים, ב' גידולים אלו דייקא, 'ענבים וחיטה' דהרי איתא בגמ' ברכות מ. ועוד, ב' שיטות, איזה סוג אילן היה 'עץ הדעת', חיטה או גפן, ומכיון שבסמוך יש פרשה 'כי יקח איש אשה חדשה', לכן רמז כאן קודם אותה פרשה, שנזכר כי ענין הקמת בית הוא תיקון חטא עץ הדעת וכפי שיבואר להלן.

והוספתי כי 'ענבים' מרמז על ענבי הגפן בענבי הגפן וחיטה מרמז על בנים, שהרי אמרו חז"ל, אין תינוק יודע לקרא אבא, עד שטועם טעם חיטה.

התבוננתי כי דבר נפלא נוסף מרומז כאן, ונוכל לראות עד כמה דברי חז"ל מדויקים ונפלאים.

ואקדים במאמר נפלא מהמגיד הג"ר מרדכי דרוק ז"ל.

בגמ' ברכות נ: איתא, שאין לזרוק מאכל שיכול לימאס ע"י הזריקה, ומפרש רש"י 'שמתמעך בזריקתו כגון תאנים', מיד אח"כ ממשיכה הגמ' 'ת"ר ממשיכין יין בצנורות

התורה קבעה כי האח (לכתחילה עדיף האח הגדול), הוא הכי מתאים 'להיכנס לנעליו' של אחיו ולהקים את המשפחה שאחיו היה אמור להקים.

לכן, כאשר האח מסרב לעשות זאת, האלמנה חולצת נעלו ובוזה היא מבטאת ואומרת לו שהוא אינו מוכן 'להיכנס לנעליו' של אחיו המת ולהמשיך את מה שהאח היה אמור לעשות.

חלוצ הנעל

'נעל' לשון 'נעלה', כמו 'בעל - בעלה', ששורשו לשון 'בא עליה', כך 'נעל - נעלה', שיחידיו נעלה במקומו להקים בית, 'נכנס על', שע"י שישאנה, יקימו יחד הבית. גם יש בזה רמז בלשון 'נתעלה', שיחד יתעלו ויעלו את נשמת האח המת לחיים, ע"י היבום.

יבמה

בירושלמי מסכת יבמות פ"ד הלכה י"ב מסופר כי לפני רבי יהודה הנשיא באו שתיים עשרה נשים שהיו נשואות לשנים עשר אחים וכולם מתו ללא צאצאים והיו זקוקות ליבום, האח השלושה עשר סירב לייבמם מחשש שלא יוכל לפרנסן, לכן הן הציעו כי כל אחת תקבל על עצמה לפרנס את כולן חודש אחד בשנה ובחודש העיבור הסכים רבי יהודה הנשיא לפרנסן.

בספה"ק מתבאר, כי אותו אח שייבם אותן היה בר קפרא, שהיה מקורב לרבינו הקדוש, כדאייתא בגמ' נדרים.

רמז יש לסיפור זה, כי 'יבמה' אותיות 'י"ב מה', כלומר, איך אפרנס י"ב נשים.

יבמ"ה גימ' במספר קטן 12, לרמז על שיא של 12 יבמות, וכן 'יבום' בגימ' במ"ק 13, כלומר, שהאח ה-13 יבם את כולן, גם 'קפר"א' גימ' במ"ק 12, שייבם 12 נשים.

רמז לזכרון, שבירושלמי זה הלכה י"ב, רמז לי"ב יבמות.

בזאת אני בוטח

בתפילת 'לדוד ה' אורי וישע' הנאמר בכל יום מימי הרחמים נאמר 'אם תקום עלי מלחמה - בזאת אני בוטח'. מלחמה זו מלחמת היצר, כדאייתא במדרש על 'כי תצא למלחמה על אויבך'. 'ושבית שביו', כדברי חז"ל 'אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש'.

'זאת' זו התורה, שנאמר 'וזאת התורה', 'זאת' זה התשובה שנא' ביה"כ 'בזאת יבא אהרן אל הקודש'.

'אני בוטח' בגימ' 86, שזה מידת הדין, כלומר, ע"י תורה ותשובה נצח במלחמה ונכריע את מידת הדין לרחמים.

לפני חתן ולפני כלה וזורקין לפנייהם קליות ואגוזים בימות החמה אבל לא בימות הגשמים'.

הטעם שזורקים על החתן וכלה יין וקליות, לרמז כי הם מתקנים את חטא עץ הדעת, שהרי לולא אכלו אדם וחיה מהעץ, לא היה מיתה בעולם ולא היה צריך להמשיך עוד דורות, ולכן, הקמת בית בישראל הוא תיקון לחטא עץ הדעת.

יש ג' דעות בגמ' איזה פרי אכלו בעץ הדעת, ענבים או חיטה או תאנים, לכן מושכין יין שמופק מענבים וזורקים קליות שזה חיטה, ובאמת היה צריך גם לזרוק תאנים, אלא משום דמאיסי, לכן אין זורקין ולזה נקטר רש"י דוקא תאנים, לרמז כי באמת היה צריך לזרוק גם תאנים ורק משום שזה דבר המתמערך ונמאס, אין זורקים.

ועתה יתבאר גם לענייננו דבר זה באופן נפלא, שהפסוקים 'כרם רעך' ו'קמת רעך' מרמזים על ענבים וחיטה, כמו שהבאנו לעיל מה'רזא יקרא' שזה קשור לחטא 'עץ הדעת' ולזה בחר רבינו הקדוש לומר 'היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים', כדי לרמז על השיטה השלישית בגמ' ש'עץ הדעת' היה אילן תאנים ובכך יש כאן חוט המשולש, של ג' השיטות במהותו של אילן 'עץ הדעת'.

כרם - קמה - תאנים

מסתבר, כי שלושת השיטות על אילן 'עץ הדעת' וכן הסדר שהזכרנו על הפסוקים כאן וכן מה שזורקים על החתן כלה, שמרכוז 'חיטה וענבים' ונוסף עליהם תאנים, עניינו בפשטות, שלושת המינים החשובים שהם הראשונים ברשימת שבעת המינים.

חיטה (שעורה היא תאומתה), **גפן** חשיבותה בגלל תוצאותיה שהיא היין, תאנה מייצגת את שאר הפירות.

וחלצה נעלו

מצוות חליצה נועדה למי שאינו חפץ לייבם את אשת אחיו שמת בלא בנים, יש בזה כמה פרטים אך עיקר ומהות מצוות חליצה, היא חליצת הנעל על ידי היבמה האלמנה ואח"כ יש לומר לו ג' פעמים 'חלוצ הנעל' ומעתה הוא מקבל כינוי נצחי 'חלוצ הנעל'.

יש לתהות על ענין הנעל דוקא, עד כדי שמעתה הוא מכונה 'חלוצ הנעל'.

יש פתגם בלשון הקודש של ימינו 'נכנס לנעליו', כלומר, כאשר מישהו נכנס לתפקיד מסויים ומחליף את קודמו באותו תפקיד, אומרים 'נכנס לנעליו', הביטוי הזה גם משמש בכמה וריאציות דומות, שכאשר מישהו מוצע לתפקיד שהוא גדול עליו, אומרים 'נעליים גדולות עליו'.

ברכת מזל טוב

לאחי היקר בגן עדן הרב אליהו ז"ל, ולא למנותו החשובה תחי', לרגל שמחת הבר מצוה לבנם היקר שמואל דוד נ"ו. ישמח האב בגן עדן ותגל אמו תחי' בפרי בטנה ויזכה לעלות ולגדול בתורה ויר"ש לתפארת בית ישראל, אמן כי"ר.

המעוניין לקבל גליון זה באימייל וכן לכל הארה והערה, יכתוב לי בכתובת הנ"ל

ויקבל מידי שבוע הגליון על הפרשה. maadoney@gmail.com